

Posudek na bakalářskou práci Aleny Buštové

Možnosti a ambice romských žáků základních škol v oblasti dalšího studia a profesního uplatnění

Práce Aleny Buštové si klade **hezký cíl** zkoumat možnosti a ambice romských žáků ZŠ, a potěšitelné je, že se tak děje jednak v komparaci mezi základními a praktickými školami, a jednak formou terénního výzkumu. Text rovněž významně přesahuje povinný rozsah pro Bc práci.

Práce sama ovšem obsahuje **řadu problémů**:

Kontroverzní je už samo zařazení **historického úvodu**. Při poměrně velkém rozsahu práce a poměrně volných souvislostech s hlavním tématem je otázkou, proč zde vůbec je! Přitom jde o kompilaci, s jakou se může romista setkat až příliš často, včetně podobně zaměřených kvalifikačních prací. Tím se dostáváme k použitým zdrojům: zarážející je, že se autorka nijak nesrovnala například s bakalářskou prací Ivy Hlaváčkové, Veroniky Kamenické, případně i Barbory Šebové.

Pokud chtěla ovšem Buštová sledovat vývoj přístupu k Romům, nechala úplně stranou období mezi Josefem II a první republikou, kdy se politika asimilace vytrácí.

Autorka by měla vysvětlit, jaký smysl má v její práci například následující pasáž:

„Podle evidenčních soupisů, které násilné usazení provázely, se na území Protektorátu Čechy a

Morava nacházelo zhruba sedm tisíc Cikánů. Téměř totožný počet potvrdil i soupis ze srpna 1942. Cikáni z Čech byli deportováni do tábora v Letech u Písku a cikáni z Moravy do tábora Hodonín u Kunštátu. V roce 1942 byly oba tábory změněny na sběrné tábory a od 1. 8. 1942 na tábory cikánské 8. Mezi dubnem 1942 a únorem 1944 bylo vypraveno čtrnáct transportů do Auschwitzu, odtud dále pak do dalších koncentračních táborů. Cikánský tábor v Birkenau se podle odhadů stal poslední stanicí pro 6500 až 7500 českých Romů. Z nich se podařilo přežít jen několika stovkám.“ (s. 14).

Jakoby mimo kontext oboru působí i rozvádění tematiky pojmenování Cikán a Rom, umístěné ne zcela vhodně přímo v textu v pasáži o Romech v ČR po roce 1989.

Podobně je sporné **popisování romské rodiny a jeho zdroje** – až jako ironie působí na oboru založeném doc. Hubschmannovou, v jehož plánu jsou i přednášky dr. Skupníka, popis romské rodiny dle okrajového Rostislava Rosinského (s.23). Ještě neuvěřitelnější je popisování banalit z romské historie odkazy na obskurního Jaroslava Balvína, následovaného snad ještě obskurnějším P. Vondráčkem – vše jsou to samozřejmě především nepůvodní zdroje s nejasnými vlastními zdroji. Celkově není vždy jasný výběr zdrojů a kritický odstup od nich. I pasáže přibližující se hlavnímu tématu (např. s.27) jsou citovány z prací v romistice až příliš známých, a přitom poněkud polemicky či apologeticky založených a psaných před dlouhou dobou (třeba před jednou generací) a na základě zkušeností převážně ještě starších – autorka bezproblémově přijímá teze o jazykové bariéře, aniž by byla vidět vazba na současnost a aktualizace. Tím neříkám, že jazyková bariéra nebo etnolekt neexistují. Opět se však nabízí otázka po smyslu těchto pasáží, když má následovat vlastní kazuistika.

V pramenech je Balvín, Šotolová, Říčan – nejsou tam ale ani zmíněny výzkumy manželů Stejskalových a jiných a vlatně vůbec celé diskuse o rušení zvláštních škol.

Caharakteristika vývoje školství a extrakt zákonů upravujících zařazování do škol je už možná informace, která by se mohla v romistické práci hodit.

Práce se zdroji je sporná a často chybí vazba mezi autorčinými vlastními názory, jejími výsledky a zdroji: S. 19 – otázkou je, co si myslí autorka o příčinách a důsledcích sociálního propadu Romů uváděných na s.19-20, a jaké jsou její zdroje: zřejmě převážně vládní zpráva (s.19-20), ale i blíže neurčeného „odhadu aktivistů z roku 1991“

Vlastní výzkum (od s.37) tvoří v práci výrazný střih a je malá vazba na doposud zkompileovaný text z prvních 36 stran. Z předchozí části nejsou ani vyvozeny žádné výzkumné hypotézy, ty vznikají jakoby nově.

Tvrzení „Na základě studia literatury a odborných materiálů jsem zvolila tyto nulové hypotézy“ (s.37) dle mého názoru není správné – výběr hypotéz nevyplývá ze studia textů předvedeného na předchozích 36 stranách.

Práce také v této fázi začíná být kvalitní: hezký popis metody. Ovšem brzy se ukážou slabiny: chybí diskuse metody, její výhody a nevýhody, relevance dat získaných dotazníkem (což je v romistice důležité téma) atd.

V kazuistice 1 (s.58), která je jistě sama o sobě zajímavá, zcela chybí diskuse o původní rodině dítěte a možnostech rozvoje romské identity, jak se tím zabývá např. Martina Vančáková - ta ostatně chybí i v literatuře. Dítě je hodnoceno podle hierarchie odpovědí a jiných neromských kritérií. Oproti tomu kazuistika 3 (neúplná rodina s víc dětmi, kde matka chce po dceři hned po škole pomoc s obživou) je stavěna jen na romství.

Souhrn kazuistik pak bohužel vyznívá jen tak, že dobré zázemí je dobré, a špatné je špatné (s.61)

Ostatně kazuistiky jsou docela slabé, krátké, a k těmto dětem ani nejsou ani přiřazeny konkrétní dotazníky...

Okolnosti zařazení dětí do praktické školy, o kterých se nejméně v poslední dekádě diskutuje, jsou odbyty dotazníkem mezi pedagogickými pracovníky, transformace konkrétních škol v době rušení zvláštních škol je opominuta zcela.

K závěru (od s.69): protiklad ambicí a možností žáků ZŠ a ZŠP je přínosný, nebyl dle mého názoru v předchozím textu moc připravován, a není ani zvláště interpretován.

Nad výrokem „Otázkou zůstává, zda jsou žáci nedostatečně informovaní o možnostech svého budoucího studia nebo zda si myslí, že studium např. na středních odborných školách přesahuje jejich schopnosti. Se přímo nabízí, že to mohla slečna Buštová zjistit.

Opět se projevuje **malá vazba mezi výzkumem na školách a tvrzeními:**

Další výrok „Deficit vzdělání se dle mého názoru jeví jako klíčová věc jak pro sociální začlenění

do společnosti, tak i pro možné pracovní uplatnění.“ (s.70) je bohužel opět myšlenka opakovaná ve společnosti velmi často, a u Buštové není nijak dokládána výzkumem.

Tvrzení „Jako největší pomoc žákům výstupních ročníků ZŠ a ZŠP vidím ve výchovných poradcích a učitelích, kteří s dětmi tráví ve vyučovacím procesu značnou část času.“ (s.70) - u něj opět je obecné, není z ničeho vyvozeno, a ani náznakem není problematizováno.

K řešení (73): ač sama uvádí, že jen 2 dětem bylo bráněno v dalším vzdělávání, používá pak stereotypické tvrzení o posunu ke vzdělání za cenu vytržení z komunity. Sama o sobě by taková úvaha nebyla špatná, kdyby byla nějak usouvztažněna s výzkumem.

Velká část závěru se takto stává spíše publicistickým útvarem - např. s. 74

„Na straně druhé, se i romské etnikum bude muset snažit vymanit se ze „zaběhlých kolejí“ a to že je jen a jen povinností státu jim vytváří podmínky k lepšímu životu. Ale na to, jak by společnost a škola mohla Romům pomoci, by byl potřeba další výzkum.“

Celkový dojem z práce je velmi rozpačitý – formálně i jazykově působí hezky, má nadstandardní rozsah, je založena na terénním výzkumu, nicméně práce se zdroji je velmi špatná, jednotlivé části práce spolu v podstatě vůbec nejsou provázány, zejména literatura, výzkum a závěry. Celkově se mi nepodařilo najít moc signálů o tom, že práce vznikla na našem oboru, spíš někdy vypadá jako jeho ignorance – i když některá romistická klišé, citovaná v první, kompilační části, by zrovna mohla být podrobena výzkumu.

U **výběru literatury** lze pak snad až ocenit odvalu, se kterou Buštová vybírá zejména autory, které oponent její práce nějak kritizoval, ať už publikačně (Říčan, Šotolová, Balvín) nebo neformálně (Vondráček, Rosinský), zatímco pomijí například práce romistické, moderní pedagogicko- psychologické, nebo ani nezminí výzkumy o praktických školách z posledních let...

Autorka by měla především **na obhajobě vysvětlit** smysl své práce, propojení jednotlivých částí a vysvětlit co nejkonkrétněji vytýkané nedostatky. Pak budu snad ochoten práci přijmout (ostatně je dobře, že vůbec provedla vlastní výzkum, což není vždy povinností). Jinak budu práci považovat za nedostatečnou.

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.

21.6.2013